

СТАНОВИЩЕ

от

проф. д-р Пламен Веселинов Киров

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

ДОКТОР

Област на висше образование: Социални, стопански и правни науки (3).

Професионално направление: Право (3.6)

Научна специалност: Конституционно право

Автор на дисертационния труд:

ДЕСИСЛАВА ДАНЧЕВА СПАСОВА,

задочен докторант в катедра „Конституционноправни науки”
на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент
Охридски“

Тема на дисертационния труд:

ПРАВОТО НА ИНФОРМАЦИЯ

Научен ръководител:
проф. д-р Евгени Танчев

Със Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определен за член на научно жури във връзка със защитата на Десислава Данчева Спасова, задочен докторант по професионално направление Право (3.6), научна специалност Конституционно право за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, като на първото заседание на Научното жури ми е възложено да изготвя становище по дисертационния труд.

Десислава Данчева Спасова е зачислена за задочен докторант по Конституционно право в катедра „Конституционноправни науки“ на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ със Заповед на Ректора на университета № РД-20-292/12.02.2008 г. Със заповед на Ректора на университета № РД-20-546/29.03.2012 г. докторантът е отчислен, считано от 10.02.2012 г. с право на защита.

В изпълнение на заповедта на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ и решението на Научното жури, като се ръководя от изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за прилагането му, предлагам на вниманието на уважаемите членове на научното жури следните свои констатации и изводи, както и мотивираното от тях заключение.

Предоставеният от Десислава Данчева Спасова комплект от материали включва следните документи: автобиография; копие от диплома за завършено висше образование; заповеди за зачисляване и отчисляване на докторанта; заповеди за провеждане на изпити и съответните протоколи за успешно положени докторантски минимума; дисертационен труд; автореферат; списък и копия на научните публикации на Десислава Данчева Спасова, свързани с темата на дисертационния труд; справка за приносите; декларация за оригиналност и достоверност.

Докторантът е приложил две научни статии, свързани с темата на дисертационния труд – “Свободата на словото и цензурата – съвременни измерения“ и „Законът за електронните съобщения и някои конституционни права на гражданите“.

Десислава Данчева Спасова е родена на 04.08.1976 г. Завършва юридическо образование в периода 1994 г. – 2000 г. в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В периода 1999 - 2009 г. е журналист във вестник „Дума“ и във вестник „Монитор“. От 2009 - 2010 г. работи като журналист в телевизия „ПРО.БГ“, а след това и до момента е журналист в телевизия „БТВ“.

Считам, че са спазени всички изисквания относно хода на процедурата и оформянето на дисертационния труд.

Темата за „Правото на информация“ като предмет, подход и метод на изследване би била изпитание за всеки учен. Тя има своя теоретичен, правно-нормативен и практико-приложен аспект. Поначало актуална по отношение на съвременните демократични конституционни системи, темата изисква

историко-правно и сравнително-правно изследване на цялостната проблематика, свързана с функционирането на правото на информация, като основно демократично политическо право. Оформянето и развитието на идеята за правото на информация в неговия съвременен контекст и нейното въвеждане в конституционната практика, теоретичното ѝ осмисляне и нормативната уредба са силно повлияни от конкретни политически процеси в отделните конституционни демокрации. Актуалността на изследването се определя от тенденцията, която постепенно се оформя в съвременния български конституционализъм правото на информация да се схваща широко като нормативен комплекс, тясно свързан с принципа на политическия плюрализъм. Изведен самостоятелно като тема и разгледан чрез приложения от докторанта подход, въпросът за тъй наречените „комуникационни права“ на гражданите е разработен във формата на цялостно изследване, каквото досега отсъства в конституционноправната литература у нас. Към момента тази тема не е разработвана с приложения подход самостоятелно, макар че, като фрагмент от друга проблематика не е убягнала от сериозно научно внимание на други автори. Незаслужено проблематиката, свързана с правото на информация е оставена на втори план в годините на демократизация на политическия живот у нас след 1991 г. Актуалността на изследваната тема, особено след натрупването на значителна политическа практика, не подлежи на съмнение, а разработването на настоящия дисертационен труд поставя сериозни конституционноправни проблеми за научна дискусия.

Десислава Спасова демонстрира изключително високо ниво на познаване на проблематиката. Използваният в изследването емпиричен и теоретичен материал както и научната литература са обширни. Докторантът демонстрира широка осведоменост в областта на сравнителноправния анализ на института в съвременните демокрации и способност творчески да оценява обширната литература. Задълбочените познания на автора на дисертацията в областта на конституционното и сравнителното конституционно право, както и по отношение на конституционната история, дават възможност да се направи задълбочено юридическо изследване на множеството аспекти, които темата на дисертацията предполага.

Методологичният инструментариум на изследването е богат – като се започне с историко-правния и сравнителния метод и се премине към системния, структурно-функционалния и правно-догматичния метод. Това дава възможност да се навлезе в дълбочина на темата и в същото време да се обхване цялата богата проблематика свързана с конституционното закрепване на правото на информация и неговото функциониране в системата на политическите права.

Предметът на изследване се концентрира върху същността и функциите на правото на информация, като подходът за анализирането му проследява възникването на института, както и съществуващите към момента конституционни модели. Разгледана е проблематиката, свързана с

възможността за въвеждане на ограничения на това право, доколкото то не е абсолютно право и неговото прилагане подлежи на преценка с оглед на публичния интерес. Настоящият труд е центриран върху въпроса за същността и функциите на правото на информация, отражението на неговото упражняване върху някои от личните права на гражданите, както и съотношението между индивидуален и публичен интерес в контекста на демократичното управление.

В структурно отношение трудът е добре построен, което поначало изключва повторение и празноти в изложението. Дисертацията се състои от: увод; три глави с обособени раздели; заключение; бележки; списък на използвана литература. Изследването е с общ обем от 245 страници. Списъкът на използваната литература съдържа 157 заглавия на български и английски език. Приложен е и списък с анализираната практика на Европейския съд за правата на човека. Направени са 165 бележки под линия.

В дисертационния труд убедително е представена същността на правото на информация, като основно средство за политическа комуникация между гражданското общество и демократичната държава. Дисертационният труд може да бъде определен като първото самостоятелно, цялостно и модерно изследване в Република България на това политическо право, предопределящо особеното място в конституционната система на политическия плурализъм. Развита е и контролната функция на това право с оглед утвърждаване сред демократичните ценности на отговорното управление, което следва да е чувствително към интересите на различни социални слоеве. Научният труд включва интересен исторически преглед на института, както и анализ на действащите модели в Европа. В същото време авторът на дисертацията анализира и изяснява особеностите на действащия в момента български модел на закрепване на правото на информация. В представеното изследване е обосновано и поддържано правилното разбиране, че правото на информация е призвано да внася необходимите корекции и да балансира при упражняването на държавната власт от органите, поставени на „върха“ на трите власти, от една страна и гражданското общество, от друга. То е представено, като съществен елемент от конституционната система и от организацията на публичната власт, доколкото на него е възложено опазването и защитата на комплекса от политически права на гражданите.

Свободата на индивида да изрази себе си и да промени себе си на базата на свободно получена информация е характеризирано, като едно от основните достижения на съвременната демократична държава. При все това тази сфера все още остава фрагментарно уредена в законодателството, разпокъсана и несинхронизирана, а значими въпроси, поставени с особена острота от развиващите се нови информационни технологии, засега остават без отговор.

Глава първа – „Същност и функции на правото на информация“ прави исторически и сравнителноправен преглед на института, като разглежда

необходимостта, обосноваването, възникването и развитието му. Повдигнат е фундаменталния въпрос за същността и функциите на правото на информация. Направен е коректен преглед на изказаните в правната доктрина разбирания. Юридическата същност на правото на информация е разгледана с оглед мястото му в системата на политическите конституционни права. Представени са различните класификации на правата, като са очертани и обосновани т.нар. „комуникационни права“. Свободата за формиране, изразяване и разпространяване на мнение е характеризирана като част от политическата свобода на индивида в рамките на правовата държава. Разгледани са отделните комуникационни канали, които се разширяват от интимната сфера на индивида в посока на все по-широко общуване и комуникация.

Обосновават се четири основни социални функции на правото на мнение като елемент на правото на информация: нравствено-етична; гносеологична; контролна и предпазна. Към тях се прибавя още една – функцията по осигуряване на двустранно достъпна информационна среда. Последната е от изключително значение за правните субекти с оглед на рационалното им социално поведение. Чрез двустранната реализация на тази функция, според автора, правните субекти едновременно могат да имат поведение, което им осигурява възможност за намиране на актуална информация по различен кръг въпроси, като в същото време имат и възможността да разпространяват своето собствено мнение по начин, който е достъпен за тях.

Според автора на дисертацията свободата на словото се институционализира чрез свободата на медиите, които през последните десетилетия се изправят пред все повече предизвикателства с оглед свободното изразяване на мнение. Картината на медиите се променя драматично, като печатните медии(свободата на печата) са принудени да прекратяват своето традиционно битие или да се позиционират изцяло в интернет. Радиото постепенно отмира и се трансформира, изтласкано от телевизията, която в същото време става все по-малко аналитична и все по-комерсиална, доминирана от търговското и политическото слово. Настоящият исторически момент се определя като повратна точка на „залез“ на традиционните медии под ударите на новите информационни технологии, върху които са базирани интернет медиите. Постепенно информационните агенции като средство за осведомяване се изтласкват от социалните мрежи, в които отделният гражданин е не просто носител на комуникационни права, но заедно с това е своеобразна „индивидуална медия“. Десислава Спасова формулира сполучливото заключение за „затворения кръг“ на информацията, при който отделният гражданин едновременно търси, получава и разпространява информация и заедно с това изразява своето мнение като го оповестява устно, писмено, чрез изображение или чрез звук.

Десислава Спасова аргументирано се противопоставя на тезата, че анализът на свободата на медиите трябва да бъде затворен до вече тесния кръг на класическите печатни и електронни медии. Според нея няма съмнение, че различните видове онлайн комуникации все повече увеличават влиянието си като източници на информация. Най-общо казано всичките – от електронните издания на офлайн медии до личните блогове и социалните мрежи, изпълняват основната функция на медиите – повдигат актуални въпроси от политическата, обществената и други сфери на публичния живот и насочват вниманието на читателите си върху тях. Значимостта им се увеличава заедно с нарастващия брой потребители в интернет. В същото време новите технологии превръщат сериозните медии в честа „жертва“ на „жълтите“ и безотговорни издания, за които сензацийата е винаги по-важна от защитата на личния живот и зачитането на достойнството на личността. Въпреки засягането на основни лични права на гражданите подобни издания печелят все по-голяма популярност на фона на неуспешните опити да бъдат гарантирани от посегателства правата на личността, закрепени в основния закон.

В глава втора - „Осъществяване и граници на правото на информация“ е направена съпоставка на правото на информация с други основни права. Авторът подкрепя и аргументира становището на българския Конституционен съд за общ подход към правата по чл. 39-41 от Конституцията и разглеждайки ги в тяхната взаимна връзка, ги определя като комуникационни права(комуникационна триада). Приема се за безспорен факта, че водещото място след трите текста има чл. 39 – свободата на изразяване и разпространяване на мнение чрез различни изразни средства.

Десислава Спасова подлага на внимателен анализ спецификата на печатните и електронните медии и тяхната правна уредба в действащото законодателство. Акцентира се на особеното конституционно положение на електронните медии у нас, за разлика от това на печатните, определено от предвидената в самата конституция законодателна уредба, макар и само по отношение на националната телевизия и националното радио. Ефирните електронни медии се намират в особено положение на юридически, финансови, технически и технологични отношения. Конституционноправният режим на търговските радио и телевизионни оператори възприема друг подход – посредством закон държавата определя режима на лицензиране на тези медии в съответствие с принципа на чл.40 ал.1 от Конституцията(свобода на медиите и недопустимост на цензура).

Правото на информация се разглежда като производно и обогатяващо класическите права от първо поколение – правото на мнение и свободата на словото. Правото на информация, уредено в чл. 41 на основния закон по своята правна същност е субективно право и в същото време определена социална ценност в демократичните държави. Заедно с правото на формиране, изразяване и разпространяване на мнение, то е част от

политическата свобода на индивида. Конституцията на страната разделя процесите на търсене, получаване и разпространяване на информация. Тези три процеса едновременно образуват съдържанието на правото на информация, макар и в доктрината да се обосновава разглеждането им като три отделни права – правото да се търси, правото да се получава и правото да се разпространява информация.

В дисертационният труд са разгледани и границите на осъществяване на правото на информация. Ограниченията са анализирани детайлно и изчерпателно, като към тези наложени от българската конституция са добавени и въведените с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи. Освен ограниченията на правото на информация сериозно внимание е обърнато и на колизията между правата от глава II на Конституцията.

Глава трета на дисертацията – „Конституционноправни измерения на правото на информация“ е посветена на сравнителноправните аспекти на еволюцията, правното признаване и закрепване на свободата на словото. Анализът акцентира на няколко основни европейски конституционни модела, като се обосновава на необходимостта от въвеждане на законова регулация на информацията в интернет. Този въпрос е поставен по един категоричен начин, доколкото все още няма легална дефиниция на интернет не само в нашето законодателство, но и във всички останали демократични страни. И днес се спори по въпроса за юридическата природа на интернет – дали той е медия и поради това законодателният подход следва да бъде точно като към медия, или по необходимост този подход следва да го третира като субективно право.

Десислава Спасова поставя въпроса за необходимостта от законодателно уреждане на лобизма и връзките с обществеността като дейности които имат пряко отношения и влияние върху упражняването на правото на информация и свободата на словото. Значително внимание е отделено и на саморегулацията на медиите и нейното съотношения със законовата уредба.

Десислава Спасова систематизира в своя труд интересни предложения *de lege ferenda*: обособяване на отделно производство по даване на разрешение за тайно записване на лица чрез скрита камера или звук; използване на записите направени от журналисти в рамките на журналистическо разследване от органите на досъдебното производство и прокуратурата; засилване на саморегулацията в медийната дейност и др.

Развитието на българския модел на конституционноправно закрепване на правото на информация е проследено и анализирано в контекста на процеса на постепенното утвърждаване на плуралистичното общество и демократичната държава. На тази основа формулираните предложения *de lege ferenda* са актуални и съществени.

Към дисертацията са приложени две публикации свързани пряко с темата на дисертационния труд.

Дисертационният труд доказва по убедителен начин задълбоченото познаване на теоретичния и практико-правен аспект на проблематиката за правото на информация в Република България. В него и в представените научни публикации са анализирани богати по обем и съдържание теоретични концепции и становища, които заедно с важните предложения *de lege ferenda*, определено допринасят за развитието на института на правото на информация в неговия български контекст.

Авторефератът на Десислава Спасова съдържа прецизно всички необходими елементи, а справка за научните приноси, изготвена от докторанта, изразява точно постигнатото с дисертацията. В дисертационния труд се наблюдават и някои несъвършенства и неточности, които не намаляват научната му стойност. Необходима е по-голяма юридическа прецизност при формулиране на изводите за използването на скрита камера и звукозапис при журналистически разследвания, по отношение на предложението за създаване на специален регулаторен орган за интернет страниците, както и идеята за тъй наречените „комуникационни канали“. След прецизиране и развитие на някои от тезите дисертационният труд заслужава да стане обществено достояние като самостоятелна научна публикация. С научната си стойност на цялостно изследване на правото на информация такава публикация би била полезно четиво не само за изследователи в сферата на конституционното право, но и за хора активно занимаващи се с политическа и обществена дейност.

В заключение, давам положителна оценка на дисертационния труд, като имам предвид, че той съдържа научни резултати представляващи оригинален принос в правната наука, както и задълбочените теоретични познания на докторанта и способността му за самостоятелни научни изследвания.

Уважаеми членове на Научното жури,

Като имам предвид качествата на дисертационния труд, считам че той притежава безспорни достойнства, демонстрира задълбочен анализ водещ до теоретични изводи, съдържа важни приносни моменти и предложения *de lege ferenda*, поради което с убеждение предлагам на Научното жури да даде образователната и научна степен „Доктор“ на Десислава Данчева Спасова .

14.03.2016 г.

Изготвил становището:

проф.д-р. Пламен Киров